

Handelingskader kindermishandeling en huiselijk geweld voor het onderwijs

RANDVOORWAARDEN EN RICHTLIJNEN VOOR DE
UITVOERING VAN DE WET MELDCODE IN DE PRAKTIJK

**BEWEGING TEGEN
KINDERMISHANDELING**

Inhoudsopgave

Inleiding	3
1. Definities en juridische basis	5
1.1 Definitie kindermishandeling	5
1.2 Vormen van kindermishandeling	5
1.3 Definitie huiselijk geweld	6
1.4 Juridische basis	6
1.5 Dilemma: drang en dwang bij problemen over passend onderwijs	7
1.6 Het kind als cruciale gesprekspartner	7
2. Taken en verantwoordelijkheden	8
2.1 College van Bestuur	8
2.2 Schoolleiding	9
2.3 Aandachtsfunctionaris kindermishandeling en huiselijk geweld	10
2.4 Individuele medewerker (onderwijsgevend en ondersteunend personeel)	10
Infographic	11
3. Expertise en ketensamenwerking	12
3.1 Beschikbaarheid interne en externe expertise	12
3.2 Ketensamenwerking in de hulpverlening	12
Bijlage 1 – Drie praktijkvoorbeelden	14
1. PO – verwaarlozen/negeren	14
2. VO – zeer onveilige thuissituatie	15
3. MBO – verwaarlozing; (dakloos, prostitutie)	16
Colofon	17

Inleiding

Veel kinderen worden blootgesteld aan kindermishandeling en/of huiselijk geweld. De **impactmonitor Aanpak Huiselijk Geweld en Kindermishandeling**¹ van het CBS laat zien hoe het er in Nederland voor staat met de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling en wat de impact is van deze aanpak op het leven van de slachtoffers.

Scholen spelen een belangrijke rol in het signaleren en melden (van vermoedens) van kindermishandeling. Sinds januari 2019 zijn de kinderopvang en het onderwijs wettelijk verplicht om te werken met de **meldcode Huiselijk geweld en kindermishandeling met afwegingskader (de zogenoemde verbeterde meldcode)**². Zie ook: **Afwegingskader Meldcode Onderwijs en Leerlicht/RMC**³.

Mishandeling, in welke vorm dan ook, is niet aanvaardbaar. Het signaleren van kindermishandeling is dan ook een verantwoordelijkheid van iedereen, zeker in het onderwijs waar kinderen en jongeren elke dag verkeren. Door (mishandelde) kinderen een rustige en veilige omgeving te bieden, kan de school een belangrijke bijdrage leveren aan hun ontwikkeling. Steun van een betrouwbare volwassene is cruciaal om schade te beperken. Professionals in het onderwijs, zoals leraren, maar ook intern begeleiders, mentoren en ondersteuningscoördinatoren, kunnen zulke betrouwbare volwassenen zijn. Doordat ze kinderen een paar dagen per week, een paar uur per dag zien, hebben ze veel gelegenheid om kinderen de steun te geven die ze nodig hebben. Door kinderen positieve ervaringen te laten opdoen en hen te helpen zich veilig te voelen op school, kunnen leraren de natuurlijke veerkracht van kinderen versterken^{4 5}.

De onderwijspartners in de Beweging tegen Kindermishandeling (BtK)⁶ maken uit signalen van bestuurders, directeurs, leraren en ondersteuners op dat de meldcode in de praktijk van alledag nog lang geen ingeslepen handelingsprotocol is. De **Evaluatie Wet verplichte meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling (ZonMw, april 2020)** bevestigt dit⁷. Zo is er nog sprake van handelingsverlegenheid bij het doorlopen van de stappen van de meldcode, en is het opleiden van professionals tot aandachtsfunctionaris nog onvoldoende ingebed in beleid. Eerder bracht de BtK de brochure “De ‘meldcode kindermishandeling en huiselijk geweld’ in de praktijk” uit, een publicatie die is samengesteld op basis van vragen en reacties van leerkrachten, pedagogisch medewerkers, gastouders en aandachtsfunctionarissen⁸.

Met dit Handelingskader kindermishandeling en huiselijk geweld voor het onderwijs⁹ beogen AVS, PO-Raad en VO-raad de randvoorwaarden voor de signalering en aanpak van kindermishandeling in het onderwijs te verhelderen. Daarmee geeft het Handelingskader onderwijsorganisaties en hun professionals een implementatie-impuls. De aanpak behoort onderdeel te zijn van het veiligheids- en welzijnsbeleid van de school.

1 https://dashboards.cbs.nl/v2/dashboardimpactmonitor_hgkm/

2 <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/huiselijk-geweld/meldcode>

3 https://www.poraad.nl/files/themas/school_kind_omgeving/afwegingskader_bij_meldcode_kindermishandeling.pdf

4 Coppens, L., Schneijderberg, M., Kregten, C. van (2016), Lesgeven aan getraumatiseerde kinderen. Een praktisch handboek voor het basisonderwijs, Amsterdam, SWP

5 Augeo Magazine Special (februari 2019) Handle with Care, <https://www.augeomagazine.nl/9946/handle-with-care-augeo-special>

6 De volgende partijen maken deel uit van de Beweging tegen kindermishandeling: PO-Raad, VO-raad, AVS, Brancheorganisatie Kinderopvang, Branchevereniging maatschappelijke kinderopvang, BOinK, Ouders & Onderwijs.

7 <https://www.huiselijkgeweld.nl/publicaties/publicaties/2020/06/26/evaluatie-wet-verplichte-meldcode-huiselijk-geweld-en-kindermishandeling>

8 De brochure is te bestellen via <https://www.boink.info/contact-service/folder-afwegingskader-meldcode-kindermishandeling>.

9 De opstellers van dit Handelingskader hebben zich laten inspireren door de Veldnorm kindermishandeling en huiselijk geweld voor ziekenhuizen (juni 2013). De totstandkoming van het Handelingskader voor het onderwijs is mede mogelijk gemaakt door het ministerie van VWS en het ministerie van OCW.

Nadrukkelijk moet hier worden gesteld dat de school geen hulpverleningsorganisatie is. 'Signaleren', 'een veilige omgeving bieden' en 'hulpverlening inschakelen' zijn sleutelbegrippen. Het is daarom van groot belang dat scholen goede samenwerkingsafspraken hebben gemaakt met de lokale jeugd- of (sociale) wijkteams in de gemeentes en met Veilig Thuis.

Het Handelingskader beschrijft een aantal richtlijnen en afspraken waar een onderwijsorganisatie minimaal aan zou moeten voldoen en formuleert afspraken en taken op beleids- en uitvoeringsniveau. Dit betekent dat het Handelingskader betrekking heeft op zowel het (midden)management, zoals het College van Bestuur en de schoolleiding, als op de uitvoerende medewerkers (onderwijsgevenden en ondersteunend personeel).

De volgende vijf basiseisen zijn in dit Handelingskader verwerkt:

1. Er is een protocol meldcode conform de eisen zoals omschreven in de verbeterde meldcode 2019.
2. Iedere instelling heeft een of meer geschoolde aandachtfunctionarissen huiselijk geweld en kindermishandeling. De aandachtfunctionaris heeft voldoende tijd, geld en mandaat om de taken zoals omschreven in de landelijke taak/functieomschrijving van de Landelijke Vereniging Aandachtsfunctionarissen Kindermishandeling (LVAK) te kunnen vervullen.
3. Iedere professional die direct contact heeft met leerlingen wordt geschoold in het werken met de Meldcode.
4. Er is een plek in het elektronisch dossier waar de zorgen en ondernomen acties gedocumenteerd kunnen worden en makkelijk zijn terug te vinden.
5. Er is minimaal vier keer per jaar overleg met de belangrijkste ketenpartners over beleid en samenwerking in de praktijk.

Het Handelingskader is geen receptenboek of handleiding. Schoolbesturen en scholen ontwikkelen op basis van dit kader hun eigen beleid en aanpak.

1. Definities en juridische basis

1.1 Definitie kindermishandeling

Is het kindermishandeling als een kind een tik op de vingers krijgt of voor straf zonder eten naar bed moet? Niet als het één keer gebeurt, maar wel als het vaker voorkomt en het kind zich daardoor thuis niet veilig voelt.

Kindermishandeling is een verzamelnaam. Onder kindermishandeling verstaan we elk gedrag van een volwassene waardoor een kind lichamelijk of psychisch schade kan oplopen. Dat gedrag kan bewust, onbewust, actief (een kind iets aandoen) of passief zijn (iets nalaten te doen). Kindermishandeling vindt vaak plaats in de huiselijke kring door bijvoorbeeld de ouders of verzorgers van het kind.

De meeste ouders of verzorgers mishandelen of verwaarlozen hun kind niet met opzet. Vaak kunnen zij door eigen problemen de zorg voor hun kind niet (meer) aan of weten ze niet goed wat hun kind nodig heeft. In gezinnen waar sprake is van kindermishandeling, is vaak een patroon ontstaan dat niet gemakkelijk kan worden doorbroken. Hoe lang de mishandeling speelt en hoe vaak het kind wordt mishandeld, heeft invloed op de ernst van de schade die het kind oploopt.

Ook buitenshuis kan een kind worden mishandeld, verwaarloosd of seksueel worden misbruikt. In de meeste situaties gaat het om een bekende volwassene die door het kind wordt vertrouwd en van wie het kind op een of andere manier afhankelijk is.¹⁰

In de Jeugdwet art. 1 wordt kindermishandeling als volgt omschreven: "Kindermishandeling is elke vorm van een voor een minderjarige bedreigende of gewelddadige interactie van fysieke, psychische of seksuele aard, die de ouders of andere personen ten opzichte van wie de minderjarige in een relatie van afhankelijkheid of van onvrijheid staat, actief of passief, opdringen waardoor ernstige schade wordt berokkend of dreigt te worden berokkend aan de minderjarige in de vorm van fysiek of psychisch letsel." **Ook verwaarlozing en het onthouden van noodzakelijke hulp, medische zorg en onderwijs vallen hieronder**¹¹.

1.2 Vormen van kindermishandeling

Over het algemeen worden de volgende vormen van kindermishandeling onderscheiden:

- Lichamelijke mishandeling
- Lichamelijke verwaarlozing
- Emotionele of psychische mishandeling
- Emotionele of psychische verwaarlozing
- Seksueel misbruik, incest, kinderporno e.d.
- Getuige zijn van huiselijk geweld, ruzie en vechten tussen ouders (waaronder ook vechtscheiding)

Soms zijn kinderen slachtoffer van één van deze vormen van kindermishandeling, maar vaker komen meerdere vormen tegelijkertijd voor. Het kind wordt bijvoorbeeld zowel geslagen als uitgescholden.

¹⁰ <https://www.augeo.nl/nl-nl/kindermishandeling/wat-is-kindermishandeling>

¹¹ <https://www.kinderbescherming.nl/themas/kindermishandeling/wat-is-kindermishandeling>

Daarnaast worden nog drie bijzondere categorieën van kindermishandeling genoemd¹²:

- Cultuur- en/of religie-gerelateerde mishandeling, zoals meisjesbesnijdenis, eerwraak en uitdrijvingsrituelen.
- Bedreiging van een ongeboren kind.
- *Pediatric Condition Falsification* en *Factious Disorder by Proxy*¹³.

1.3 Definitie huiselijk geweld

Huiselijk geweld is geweld dat wordt gepleegd door iemand uit de huiselijke kring of uit de familiekring van het slachtoffer. Dit kunnen (ex-)partners, gezins- en familieleden of huisvrienden zijn¹⁴. De meest bekende vorm van huiselijk geweld is lichamelijk geweld: slaan, schoppen, krabben, bijten en alle andere vormen van geweld waar fysiek contact bij komt kijken.

Bij psychisch huiselijk geweld wordt het slachtoffer uitgescholden, gekleineerd of is er sprake van (subtiele vormen van) manipulatie, dwang en/of dreiging. Ook lichamelijke en psychische verwaarlozing (bijvoorbeeld onthouden van lichamelijke verzorging en/of affectie), financiële uitbuiting, huwelijksdwang, achterlating en seksueel misbruik zijn vormen van huiselijk geweld.

Afhankelijk van de leeftijd van het slachtoffer, de vorm van mishandeling en de relatie tussen slachtoffer en pleger wordt er gesproken van kindermishandeling, (ex-) partnergeweld, oudermishandeling, ouderenmishandeling of eengerelateerd geweld.

1.4 Juridische basis

De juridische basis voor dit Handelingskader kindermishandeling en huiselijk geweld wordt gevormd door:

- Het Internationale verdrag inzake de Rechten van het Kind.
- De Wet verplichte meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling.
- De Wet primair onderwijs (art. 4a, 4b, 4c), de Wet op de expertisecentra (art.4a, 4b, 4c) en de Wet voortgezet onderwijs (art. 3a, 3b, 3c):
 - Verplichting tot overleg en aangifte inzake zedenmisdrijven (inclusief de verplichting in contact te treden met de vertrouwensinspectie).
 - Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling.
 - Zorgplicht veiligheid op school.
- De Jeugdwet.
- De Wet maatschappelijke ondersteuning.

¹² Veldnorm kindermishandeling en huiselijk geweld voor ziekenhuizen

¹³ Specifieke psychiatrische stoornis van de opvoeder, waarbij het kind symptomen van een of meerdere ziektes worden uitgelokt of gefingeerd (voorheen bekend als "Munchausen by Proxy Syndroom").

¹⁴ Factsheet Huiselijk geweld, Movisie 2013

1.5 Dilemma: drang en dwang bij problemen over passend onderwijs

Het onthouden van onderwijs valt formeel onder het begrip kindermishandeling en dus onder de toepassing van de meldcode. Als verschillen van mening tussen enerzijds de ouders en anderzijds de onderwijsinstelling(en) en het samenwerkingsverband passend onderwijs leiden tot een patstelling, leidt dit in een toenemend aantal gevallen tot een melding bij Veilig Thuis. Onderwijsprofessionals moeten ervoor waken dat deze stap uit de meldcode niet te licht wordt genomen. Immers, verschil van inzicht over de onderwijsondersteuningsbehoefte van een kind is niet per definitie een signaal van kindermishandeling. In stap 2 van de meldcode (collegiale consultatie, advies Veilig Thuis of andere deskundige) dient men zich hiervan nadrukkelijk te vergewissen, evenals van de juiste uitvoering van stap 3 (gesprek met de ouders).

1.6 Het kind als cruciale gesprekspartner¹⁵¹⁶

Kindermishandeling kan voor kinderen ernstige gevolgen hebben, op korte en lange termijn. Mishandeling en verwaarlozing kunnen leiden tot lichamelijk letsel, gedragsproblemen, emotionele problemen, een ontwikkelingsachterstand, hechtingsproblemen en een post-traumatische stress stoornis. Deze gevolgen hangen samen met de beschadiging van het basisgevoel van veiligheid en van het vertrouwen in volwassenen en met het gevoel geen controle te hebben over je eigen situatie. Mishandelde kinderen zijn vaak op hun hoede, voelen zich schuldig over de mishandeling of het misbruik. Ze voelen zich alleen of in ieder geval 'anders dan anderen'.

Voor kinderen die worden mishandeld, verwaarloosd of seksueel worden misbruikt, is het essentieel dat zij worden gezien en gehoord door volwassenen in hun omgeving die (professioneel) betrokken zijn en die zij vertrouwen. Het is belangrijk dat de kinderen serieus worden genomen en dat ze een rol hebben in de besluitvorming. Dat helpt kinderen om te herstellen van hun ervaringen en versterkt hun zelfvertrouwen en hun gevoel van controle. Bovendien zijn kinderen een cruciale gesprekspartner: ze beschikken over onmisbare informatie over hun situatie en kunnen vaak goed meedenken over mogelijke oplossingsrichtingen.

Professionals kunnen alleen een goede inschatting maken van de situatie en van de impact daarvan op het kind als zij het kind zien en spreken en nagaan waar het behoefte aan heeft. Bovendien kunnen zij dan beter beslissingen nemen die in het belang zijn van het kind. Wanneer kinderen worden betrokken bij beslissingen over hun situatie is de kans groter dat de interventies slagen. Ook heeft dat een positieve invloed op de veiligheid van kinderen.

15 https://www.augeo.nl/-/media/Files/Handreiking_-_Participatie-van-kinderen-in-de-Meldcode-huiselijk-geweld-en-kindermishandeling_2018.ashx

16 https://lvak.nl/downloads/Handreiking_Participatie_van_kinderen_in_de_Meldcode_huiselijk_geweld_en_kindermishandeling_2018.pdf

2. Taken en verantwoordelijkheden

2.1 College van Bestuur

Het College van Bestuur van de onderwijsinstelling is eindverantwoordelijk voor de totstandkoming, de coördinatie en de uitvoering van de aanpak van kindermishandeling en huiselijk geweld. Doel van het (schriftelijk vastgelegde) beleid is het voorkomen of verminderen van schade als gevolg van kindermishandeling en huiselijke geweld door vroege signalering en het op gang brengen van adequate hulpverlening.

Het bestuur conformeert zich aan de Wet verplichte meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling, en ontwikkelt op basis daarvan het beleid van de eigen onderwijsinstelling. Het bestuur ziet toe op de uitvoering en toetsing van dit beleid.

In het instellingsbeleid komen in ieder geval de volgende zaken aan de orde:

- Inrichten van de taak van aandachtsfunctionaris per school, (bij meerdere scholen) van een coördinerende aandachtsfunctionaris op bestuursniveau en de samenwerking met het schoolmaatschappelijk werk.
- Samenwerking van de aandachtsfunctionaris met het schoolmaatschappelijk werk.
- De werkwijze bij vermoedens van kindermishandeling conform het Afwegingskader Meldcode Onderwijs/RMC (verbeterde meldcode).
- De verantwoordelijkheid voor contacten en samenwerkingsafspraken met gemeente(n), kinderopvang (dagopvang en BSO), jeugd- en/of (sociale) wijkteams, Veilig Thuis en de politie.
- Scholing en deskundigheidsbevordering.
- Registratie van casussen en periodieke evaluatie van het beleid.
- Jaarlijkse verslaglegging.
- Mandatering van schoolleiders voor de uitvoering van het beleid.
- Budget en menskracht.
- Voor het primair onderwijs:
 - de afstemming met de kinderopvang en buitenschoolse opvang
 - de afstemming met het voortgezet onderwijs in het kader van de overgang PO-VO¹⁷
- Voor het voortgezet onderwijs:
 - de afstemming met het primair onderwijs in het kader van de overgang PO-VO
 - de afstemming met het MBO in het kader van de overgang VO-MBO¹⁸

Het bestuur draagt zorg voor adequate samenwerkingsafspraken met de vertrouwensinspectie van het onderwijs, de gemeente(n), de jeugd-/sociale wijkteams, Veilig Thuis en de politie (zie ook hoofdstuk 3).

Het bestuur maakt het mogelijk dat scholing en intervisie structureel onderdeel zijn van het takenpakket van de medewerkers. Het beleid is immers alleen effectief als alle medewerkers bijdragen aan de realisering van de doelstellingen. Het bestuur zorgt voor:

- Voldoende budget voor professionalisering.
- Scholing gericht op het herkennen en signaleren van kindermishandeling, de taakverdeling in de onderwijsinstelling, de Wet meldcode, en de samenwerking met jeugd-/sociale wijkteams en Veilig Thuis.
- Training in advies- en gespreksvaardigheden, documenteren en rapporteren.
- Scholing gericht op kennis en vaardigheid in opvang/begeleiding kinderen (zoals traumasensitief onderwijs).

¹⁷ Wet primair onderwijs art. 42

¹⁸ Wet voortgezet onderwijs art. 103b lid 7

Het bestuur draagt zorg voor een adequate ondersteuning van schoolleiders en aandachtsfunctionarissen. Enerzijds door middel van gerichte deskundigheidsbevordering en scholing, anderzijds door de beschikbaarheid van juridische, medische en maatschappelijke deskundigen.

In de klachtenregeling van de onderwijsinstelling is de positie van de vertrouwenspersoon vastgelegd. Het bestuur informeert de vertrouwenspersoon of -personen over het beleid m.b.t. kindermishandeling en huiselijk geweld en maakt afspraken over de rol van de vertrouwenspersoon bij (vermoedens van) kindermishandeling en huiselijk geweld en over de samenwerking met de aandachtsfunctionaris(sen), onder andere bij het melden bij Veilig Thuis en het doen van aangifte.

Het bestuur zorgt voor een adequaat en operationeel (digitaal) registratiesysteem.

2.2 Schoolleiding¹⁹

De schoolleider heeft het mandaat om het beleid van de onderwijsinstelling op de eigen school uit te voeren. De volgende aspecten zijn hierbij van belang:

- De schoolleider is verantwoordelijk voor de implementatie van de meldcode. Hij/zij geeft het signaleren en voorkomen van kindermishandeling en huiselijk geweld een plaats in de interne ondersteuningsstructuur van de school en reserveert daarvoor voldoende personeelsformatie in het jaarlijkse werkverdelingsplan.
- De schoolleider geeft minimaal één medewerker de taak van aandachtsfunctionaris kindermishandeling en huiselijk geweld. Hij/zij faciliteert en ondersteunt de aandachtsfunctionaris en zorgt ervoor dat er afstemmingsafspraken worden gemaakt met het schoolmaatschappelijk werk en andere begeleidingsfunctionarissen. De taak van aandachtsfunctionaris kan, afhankelijk van de specifieke schoolorganisatie, worden gecombineerd met andere taken, zoals coördinator sociale veiligheid, zorgcoördinator of intern begeleider. Als er meerdere aandachtsfunctionarissen zijn, draagt de schoolleider zorg voor een adequate coördinatie.
- De schoolleider maakt het thema kindermishandeling en huiselijk geweld bespreekbaar in het team. In samenspraak met de aandachtsfunctionaris initieert de schoolleider scholing voor en begeleiding van het schoolteam, zodat alle medewerkers kindermishandeling/huiselijk geweld op professionele wijze kunnen signaleren en aanpakken en de slachtoffers een veilige omgeving kunnen bieden.
- In het PO legt en onderhoudt de schoolleider contacten met het management van de kinderopvang i.v.m. de overdracht van de kinderen. De schoolleider ziet erop toe dat er contact is met de BSO die wordt bezocht door de kinderen van de school. Is het nodig om de meldcode toe te passen, dan werkt de PO-school samen met de BSO om te voorkomen dat er twee verschillende trajecten worden doorlopen.
- De schoolleider zorgt er in samenspraak met de aandachtsfunctionaris voor dat er voorlichting/lesmateriaal over kindermishandeling²⁰ en over het kinderrechtenverdrag²¹ wordt ontwikkeld en geïmplementeerd.
- De schoolleider organiseert voorlichting aan ouders over het beleid en de werkwijze m.b.t. kindermishandeling en huiselijk geweld en over de samenwerking met de externe instanties.
- In samenspraak met de aandachtsfunctionaris zorgt de schoolleider (conform bestuurlijke samenwerkingsafspraken) voor duidelijke communicatielijnen en heldere werkafspraken met de kinderopvang (PO), de jeugd-/sociale wijkteams, Veilig Thuis en met de politie. De schoolleider voert zo nodig zelf taken uit in het kader van de meldcode (deelname aan oudergesprekken en overleg met het jeugd- en/of (sociale) wijkteam en met Veilig Thuis).

¹⁹ Schoolleiding: schooldirecteur, schoolleider, rector, locatiedirecteur, e.d.

²⁰ Zie onder andere <https://kindermishandeling.hetklokhuis.nl/>

²¹ Zo heeft bijvoorbeeld KinderrechtenNU materiaal ontwikkeld, dat kinderen leert hun eigen leven en leefomgeving in kaart te brengen, erover te praten en met elkaar te delen. Dit geeft elk kind empowerment en weten zij bij wie ze aan de bel kunnen trekken als er iets niet klopt.

2.3 Aandachtsfunctionaris kindermishandeling en huiselijk geweld

Elke school heeft een (geschoolde) aandachtsfunctionaris kindermishandeling en huiselijk geweld. Dit is een medewerker van de school, die beschikt over uren, scholing en budget. De aandachtsfunctionaris draagt zorg voor een adequate uitvoering van de meldcode. De meldcode en de werkwijze worden elk jaar in het schoolteam besproken en geëvalueerd.

De aandachtsfunctionaris is sparringpartner voor individuele medewerkers die zorgen hebben over een leerling. Hij/zij begeleidt medewerkers bij het signaleren en handelen en draagt zorg voor de interne afstemming van de acties die worden ondernomen. Indien gewenst voert de aandachtsfunctionaris, in afstemming met de leraar, mentor of andere functionarissen, zelf gesprekken met ouders en kinderen.

Voor externe hulpverleningspartijen is de aandachtsfunctionaris het eerste aanspreekpunt. Daartoe onderhoudt hij/zij regelmatig contact met de aandachtsfunctionaris van de kinderopvang (PO) en met medewerkers van het jeugd-/sociale wijkteam en van Veilig Thuis. De aandachtsfunctionaris zorgt voor een lijst met alle contactpersonen en hun contactgegevens.

2.4 Individuele medewerker (onderwijsgevend en ondersteunend personeel)

Elke medewerker beschouwt het signaleren van kindermishandeling en huiselijk geweld als onderdeel van zijn of haar functie. De medewerkers zijn bereid om activiteiten uit te voeren in het kader van de meldcode en om de slachtoffers een veilige omgeving te bieden.

Bij (vermoedens van) kindermishandeling of huiselijk geweld neemt de medewerker contact op met de aandachtsfunctionaris om de meldcode te kunnen uitvoeren. Dat houdt in ieder geval in:

- De medewerker brengt de signalen in kaart.
- De medewerker overlegt met collega's, de aandachtsfunctionaris of andere deskundigen om de signalen te duiden en wint zo nodig advies in bij het jeugd- of (sociaal) wijkteam.
- De medewerker voert een of meer gesprekken met ouders/verzorgers/kind, eventueel samen met de aandachtsfunctionaris, om de zorgen te bespreken en (indien van toepassing) te adviseren over hulpverlening.
- De medewerker neemt in overleg met de aandachtsfunctionaris een beslissing over de eventuele volgende stappen van de meldcode.

De medewerker volgt scholingsbijeenkomsten zodat hij/zij voldoende kennis en vaardigheden verwerft om een adequate bijdrage te leveren aan de uitvoering van het beleid van de onderwijsinstelling.

Aanpak van kindermishandeling en huiselijk geweld

WIE IS BINNEN DE SCHOOL WAAR VERANTWOORDELIJK VOOR?

College van Bestuur

Eindverantwoordelijk voor de totstandkoming, coördinatie en uitvoering van aanpak.

Taken: ontwikkelen beleid, toe zien op uitvoering en toetsing en zorgen voor samenwerkingsafspraken met externe instanties.

Schoolleiding

Beschikt over mandaat om het beleid uit te voeren.

Taken: implementeren meldcode, aanstellen aandachtsfunctionaris, ontwikkelen scholingsmogelijkheden en lesmateriaal voor medewerkers, geven van voorlichting aan ouders en zorgen voor werkafspraken met externe instanties.

Aandachtsfunctionaris

Zorgdragen voor adequate uitvoering meldcode.

Taken: sparringspartner en begeleider van medewerkers, zorgen voor afstemming rond acties en eerste aanspreekpunt van externe hulpverleningspartijen en -instanties.

Individuele medewerker

Beschouwt signaleren van kindermishandeling en huiselijk geweld als onderdeel van functie.

Taken: uitvoeren taken rond meldcode, volgen van scholing en contact opnemen met aandachtsfunctionaris bij (vermoedens van) kindermishandeling of huiselijk geweld.

Externe instanties

School werkt samen met kinderopvang, gemeente(n), jeugd-/sociale wijkteams, Veilig Thuis, politie en vertrouwensinspectie van het onderwijs.

Verwerkt in Handelingskader:

1. Er is een protocol meldcode conform de eisen zoals omschreven in de verbeterde meldcode 2019.
2. Iedere instelling heeft een of meer geschoolde aandachtsfunctionarissen huiselijk geweld en kindermishandeling. De aandachtsfunctionaris heeft voldoende tijd, geld en mandaat om de taken zoals omschreven in de landelijke taak/functieomschrijving van de Landelijke Vereniging Aandachtsfunctionarissen Kindermishandeling (LVAK) te kunnen vervullen.
3. Iedere professional die direct contact heeft met leerlingen wordt geschoold in het werken met de Meldcode.
4. Er is een plek in het elektronisch dossier waar de zorgen en ondernomen acties gedocumenteerd kunnen worden en makkelijk zijn terug te vinden.
5. Er is minimaal vier keer per jaar overleg met de belangrijkste ketenpartners over beleid en samenwerking in de praktijk.

3. Expertise en ketensamenwerking

3.1 Beschikbaarheid interne en externe expertise

Het is bij alle medewerkers van de school/de onderwijsstichting bekend welke expertise zij bij (vermoedens van) kindermishandeling of huiselijk geweld kunnen inroepen en hoe dat is geregeld.

- *Bovenschoolse coördinator c.q. (indirecte) aandachtsfunctionaris (iAF)*²²
Deze functionaris is deskundig op het gebied van het implementeren, hanteren en borgen van de meldcode. De iAF adviseert en begeleidt bestuur/directie en de beleidsverantwoordelijke van de organisatie bij de implementatie en borging van de meldcode.
- *De (directe) aandachtsfunctionaris per school (dAF)*²³
Deze functionaris is deskundig in het adviseren en begeleiden van collega's bij vermoedens van huiselijk geweld en kindermishandeling. Daarnaast draagt de dAF zorg voor de implementatie, het hanteren en borgen van de meldcode binnen de eigen locatie of het eigen team.

Afhankelijk van de interne organisatie, kan er ook expertise belegd zijn bij:

- *Schoolmaatschappelijk werk*
Schoolmaatschappelijk werk vervult een brugfunctie tussen kind, ouders, school en (jeugd) zorginstellingen en richt zich op kinderen bij wie de ontwikkeling stagneert. Bij gedrags-, opvoedings- en gezinsproblemen richt de begeleiding zich op degenen die invloed hebben op die situatie: de ouders en verzorgers enerzijds en bijvoorbeeld leerkrachten en/of de (jeugd) hulpverlening anderzijds. Kerntaken van schoolmaatschappelijk werk zijn: signalering en preventie, begeleiding van leerling en ouders, ondersteuning van leerkrachten, verwijzing naar en coördineren van de hulpverlening.
- *(Ortho)pedagoog/schoolpsycholoog*
Een (ortho)pedagoog/schoolpsycholoog begeleidt kinderen in probleemsituaties, geeft opvoedkundig advies aan opvoeders (ouders, leerkrachten) en voert onderzoek uit. Hij/zij doet psychologisch onderzoek naar gedrags-, leer- en ontwikkelingsproblemen en stoornissen of problematische opvoedingssituaties (bijvoorbeeld verwaarlozing, mishandeling of misbruik) bij kinderen van 0-18 jaar.

Externe expertise wordt in principe ingeroepen via de aandachtsfunctionaris. Dit gebeurt conform de samenwerkingsafspraken die het bestuur heeft gemaakt met hulpverleningsinstellingen in de betreffende gemeente en/of regio.

3.2 Ketensamenwerking in de hulpverlening

Van de preventie van kindermishandeling en huiselijk geweld tot de nazorg: ketensamenwerking is noodzakelijk. Een gedeeld urgentiebesef leidt tot overeenstemming over de te bereiken doelen en wordt op initiatief van de gemeente uitgewerkt in een gezamenlijke visie.²⁴

In het werkgebied van de onderwijsinstelling vindt afstemming plaats tussen de onderwijsstichting, de kinderopvang (PO) en een aantal ketenpartners die betrokken zijn bij de signalering, bestrijding en behandeling van kindermishandeling en huiselijk geweld. Scholen en kinderopvangorganisaties zijn geen hulpverleningsinstanties, maar instanties die problemen signaleren en kinderen zo nodig naar de hulpverlening toeleiden. De school c.q. de individuele leraar of mentor kan voor het slachtoffer een belangrijke rol vervullen door tijdens schooltijd veiligheid te bieden.

22 Uit brochure "Taakprofiel aandachtsfunctionaris", Landelijke vakgroep aandachtsfunctionarissen kindermishandeling, 2019.

23 Uit brochure "Taakprofiel aandachtsfunctionaris", Landelijke vakgroep aandachtsfunctionarissen kindermishandeling, 2019.

24 Zie "Eerst samenwerken voor veiligheid, dan samenwerken voor risico gestuurde zorg", L. Vogtlander & S. van Arum, mei 2016, © GGD GHOR Nederland. https://vng.nl/files/vng/201605_visiedocument_gefaseerde_ketensamenwerkingvogtlander_van_arum_0.pdf

De belangrijkste ketenpartners zijn:

- *Jeugdteam en/of (sociaal) wijkteam*
Jeugdteams (soms onderdeel van een breder sociaal wijkteam) bieden ondersteuning bij gedragsproblemen, emotionele problemen, bij kinderen met een verstandelijke beperking en bij opvoedingsproblemen. Vaak is er sprake van meerdere problemen tegelijk, waaronder kindermishandeling en/of huiselijk geweld. Het jeugdteam is de eerste lijn, die de school bij kindermishandeling kan inschakelen, mede omdat het betreffende gezin vaak al bekend is bij de hulpverlening.
- *Politie*
Deze partner komt in beeld bij acute veiligheidsproblemen en als er aangifte wordt gedaan. In een aantal gemeenten werken de politie en scholen structureel samen: Handle with Care²⁵. Bij Handle with Care krijgt de leraar een signaal als er in de huiselijke kring van een kind iets is gebeurd waar de politie bij is betrokken. Veel kinderen gaan de volgende dag gewoon naar school. De leraar weet vaak niet dat er die nacht thuis iets ernstigs is gebeurd, terwijl de leraar in zo'n situatie juist heel veel kan betekenen voor het kind. Als het kind steun krijgt in de vertrouwde schoolomgeving en zich daar veilig voelt, kan dat de stress van het kind verminderen²⁶ en heeft het kind meer rust om te leren en zich te ontwikkelen. Daarom zorgt Handle with Care ervoor dat de leraar wordt geïnformeerd.
- *Veilig Thuis*
Veilig Thuis is het advies- en meldpunt voor huiselijk geweld en kindermishandeling. Kinderen, jongeren, volwassenen en ouderen, slachtoffers, plegers, omstanders en professionals; iedereen kan contact opnemen met Veilig Thuis om zorgen en vermoedens van kindermishandeling te bespreken. Veilig Thuis geeft advies en bespreekt met de melder wat er moet gebeuren. Veilig Thuis onderzoekt zo nodig de betreffende situatie en brengt de juiste hulp op gang. Er is in elke regio een Veilig Thuisorganisatie.

25 <https://www.augeo.nl/nl-nl/handle-with-care>

26 Eindrapport Handle with Care, Augeo, Driebergen, <https://www.augeo.nl/nl-nl/handle-with-care/resultaten-publicaties>

Bijlage 1 – Drie praktijkvoorbeelden

1. PO – verwaarlozen/negeren

Kind van 9 jaar is vaak ongeconcentreerd en ziet er vermoeid uit (bleek gezicht en wallen onder de ogen). Voor de overblijf heeft het kind vaak koek en frisdrank meegekregen. Het kind vertelt in de kring enthousiast over het weekend: 'Ik mag op zaterdag altijd heel laat opblijven. Papa en mama zijn dan vaak weg en komen 's nachts pas thuis. Dan ben ik samen met mijn oudere zus (14 jaar) die op mij past. Er komen vaak vrienden van haar op bezoek. We kijken dan enge films, eten veel snoep en drinken frisdrank, de vrienden van mijn zus drinken bier. Soms ga ik pas om 2 uur naar bed. Zeker als mijn zus met haar vrienden op haar kamer is, vergeet ze vaak de tijd. Zondags ben ik al vroeg wakker. Mama, papa en mijn zusje slapen dan vaak nog. Ik ga dan vaak met mijn buurjongetje buitenspelen. Aan het eind van de middag kom ik weer naar huis, dan eten we pizza of patat.' De klas reageert heel enthousiast en vraagt welke films hij heeft gezien. Een klasgenootje vraagt of hij een keer mag komen logeren, want zo'n fijn weekend wil hij ook wel.

Signalen:

- Concentratieproblemen en vermoeide uitstraling.
- Ongezond lunchpakket.
- Ouders vaak niet thuis in de avond.
- Zusje past op, maar er komen tieners over de vloer die alcohol nuttigen.
- Op zondag zichzelf zien te vermaken.

Actie:

- Bespreek de signalen met een collega, in het team, met de aandachtsfunctionaris of met een andere deskundige binnen de school (stap 1 van de meldcode).
- Win advies in bij het lokale jeugd- of (sociale) wijkteam of bij Veilig Thuis (VT) en voer het advies uit (stap 2 van de meldcode).
- Als je vermoeden niet wordt weggenomen: ga een gesprek aan met de ouders, het kind en bespreek je zorgen (stap 3 van de meldcode).
- Weeg opnieuw of er sprake is van kindermishandeling en onderzoek of ouders open staan voor ondersteuning (stap 4 van de meldcode).
- Doe indien nodig een melding bij VT.
- Indien VT het op basis van triage en onderzoek nodig vindt dat het kind in het gezin hulp en ondersteuning krijgt, dan schakelen zij het wijkteam in. Mocht er andersoortige hulp nodig zijn (Raad van de Kinderbescherming), dan wordt dit opgeschaald door VT.
- Blijf als school in beeld in het lokale netwerk (maak je bekend bij de regisseur van het wijkteam), zodat je weet wat er speelt en het kind op school optimaal wordt begeleid. Houd de vinger aan de pols.

2. VO – zeer onveilige thuissituatie

Meisje 15 jaar, voorbeeldige leerling, haalt goede cijfers, let altijd op en maakt het huiswerk. Is elke dag (ongeacht haar rooster) om 8 uur op school en gaat vaak pas aan het eind van de dag (als de conciërge de school afsluit) naar huis. Ze zit in een wat onrustige klas, waar telkens leerlingen uit worden gestuurd en op hun kop krijgen. De leerlingen die veel aandacht vragen worden vaak door de mentor en/of schoolleiding op het matje geroepen. Ook hun ouders worden regelmatig uitgenodigd op school. Maar dit meisje heeft, behalve gesprekjes over haar studieresultaten en vervolgopleiding, geen gesprekken met professionals op school. Op rapportavonden zijn haar ouders er nooit, maar ook daar rijzen geen zorgen; het kind haalt immers goede resultaten en gedraagt zich fantastisch.

Op een avond gaat de conciërge vlak voor negen uur naar de buurtsuper en ziet hij het meisje op een bankje zitten. Ze eet een broodje, het pakje met beleg ligt opengescheurd naast haar. De man vraagt haar wat ze hier nu doet. Ze begint te huilen en vertelt dat ze al twee jaar lang pas rond 10 uur naar huis gaat. Dan zijn haar moeder en haar nieuwe vriend zo dronken, dat ze haar niet opmerken en de vriend van moeder haar met rust laat. Ze sluipt dan naar haar kamer om te gaan slapen. Elke ochtend zorgt ze ervoor dat ze voor 7 uur het huis uit is, dan slapen beiden nog. Alleen in het weekend en met erg slecht weer lukt het haar niet om dit ritme aan te houden. En dan valt ze soms ten prooi aan de vriend van haar moeder....

Signalen:

- De leerling is de hele dag op school, ongeacht het rooster.
- Ouders zijn op school niet in beeld.
- Andere signalen lijken er in de schoolse setting niet te zijn.
- Maar hadden er wel kunnen zijn...

Actie:

- Vraag (bijvoorbeeld door de mentor) alle leerlingen naar hun welbevinden, zowel op school als buiten school. Doe dit bijvoorbeeld via de veiligheidsmonitor/ tevredenheidsvragenlijst of maak een eigen enquête.
- Nodig alle ouders uit, ook ouders van leerlingen met prima gedrag en studieresultaten, en bevestig hun over hun kinderen in de thuissituatie.
- Bespreek de signalen met een collega, in het team, met de aandachtsfunctionaris of met een andere deskundige binnen de school (stap 1 van de meldcode).
- Win advies in bij het lokale jeugd- of (sociale) wijkteam of bij VT en voer het advies uit (stap 2 van de meldcode).
- Als je vermoeden niet wordt weggenomen, ga dan een gesprek aan met de ouders, het kind en bespreek je zorgen (stap 3 van de meldcode).
- Weeg opnieuw of er sprake is van kindermishandeling en onderzoek of ouders open staan voor ondersteuning (stap 4 van de meldcode).
- Doe indien nodig een melding bij VT.
- Indien VT het op basis van triage en onderzoek nodig vindt dat het kind in het gezin hulp en ondersteuning krijgt, dan schakelen zij het jeugd- of (sociale) wijkteam in. Mocht er andersoortige hulp nodig zijn (Raad van de Kinderbescherming), dan wordt dit opgeschaald door VT.
- Blijf als school in beeld in het lokale netwerk (maak je bekend bij de regisseur van het wijkteam), zodat je weet wat er speelt en het kind op school optimaal wordt begeleid. Houd de vinger aan de pols.

3. MBO – verwaarlozing; (dakloos, prostitutie)

Jongen (17) volgt een MBO 2 opleiding, horeca. De schoolkosten zijn betaald, maar de jongen is regelmatig afwezig en komt vaak te laat. Hij slaapt dagelijks een grote rugzak en weekendtas met zich mee. Hij heeft wel geregeld andere kleding aan, maar zijn kleren zijn smoezelig en versleten. Ook zijn schort zit vol met vlekken. Als hij op school is, dan is hij er met zijn aandacht vaak niet bij of hij valt in slaap tijdens de theorielessen. De pauzes brengt hij alleen en buiten de school door, hij heeft geen contact met schoolgenoten. Eén van zijn docenten ziet hem regelmatig bij de tramhalte zitten tegenover de school, maar hij stapt nooit in één van de vele trams die de halte aandoen. Op een dag verschijnt de jongen met een duur (nieuw) trainingspak en mooie gympen op school. Ook de daarop volgende dagen heeft de jongen mooie schone kleding aan.

Dezelfde leraar ziet hem die week weer op het bankje bij de tramhalte zitten, maar ziet dat hij dit keer in een dure auto stapt. Er zit een louche type achter het stuur, die de jongen dreigend aankijkt terwijl hij hem sommeert om in te stappen. De jongen kijkt wat schichtig om zich heen, hij is duidelijk zenuwachtig. De leraar gaat met de jongen in gesprek, en de jongen vertelt dat hij al een half jaar geen vaste woon- en verblijfplaats heeft, nadat zijn vader hem na een fikse ruzie het huis uit heeft gezet. Hij schaamt zich en durft niet naar een opvang te gaan. De jongen slaapt al maanden buiten in een portiek. Tot hij de man in de auto ontmoette. Die bood hem in eerste instantie onderdak, maar daar moet hij nu ook werk voor doen, achter het centraal station.

Signalen:

- Smoezelige en versleten kleding.
- Verzuim, te laat komen, afgeleid en soms zelfs in slaap vallen.
- Geen contact met medeleerlingen in de pauzes.
- Zit urenlang op een bankje bij de tramhalte.
- Plotselinge verandering in uiterlijk.

Acties:

- Bespreek de signalen met een collega, in het team, met de aandachtsfunctionaris of met een andere deskundige binnen de school (stap 1 van de meldcode).
- Ga het gesprek aan met de jongere en win zijn of haar vertrouwen.
- Win advies in bij het lokale jeugd- of (sociale) wijkteam of bij VT en voer het advies uit (stap 2 van de meldcode).
- Begeleid de jongere naar het jeugd- of (sociale) wijkteam om de juiste hulp en ondersteuning te krijgen.
- Doe indien nodig een melding bij VT.
- Indien VT het op basis van triage en eigen onderzoek nodig vindt dat er hulp en ondersteuning wordt geboden in het gezin, aan de jongere, dan zullen zij het wijkteam inschakelen. Mocht er andersoortige hulp nodig zijn (Raad van de Kinderbescherming, crisisopvang e.d.), dan wordt dit opgeschaald door VT.
- Blijf als school in beeld in het lokale netwerk (maak je bekend bij de regisseur van het wijkteam), zodat je weet wat er speelt en de jongere op school optimaal wordt begeleid. Houd de vinger aan de pols.

Colofon

Vastgesteld op 17 november 2020 door het bestuur van de Beweging tegen Kindermishandeling (BtK):

- AVS, Petra van Haren, penvoerder activiteiten onderwijs
- BOinK, Gjalt Jellesma, penvoerder activiteiten kinderopvang
- Brancheorganisatie Kinderopvang, Emmeline Bijlsma
- Branchevereniging Maatschappelijke Kinderopvang, Karen Strengers
- Ouders & Onderwijs, Lobke Vlaming
- PO-Raad, Rinda den Besten
- VO-raad, Hein van Asseldonk
- Marie Louise van Kleef, onafhankelijk voorzitter
- Niko Persoon, adviseur

Redactiecommissie:

- Céline Blom, VO-raad
- Diverse medewerkers, AVS
- Hermien Jacobs, projectleider cluster onderwijs BtK en Handelingskader
- Sarah Abbou, PO-Raad

Redactie Bijlage 1 – drie praktijkvoorbeelden:

Chantal van de Geijn, Inspectie van het Onderwijs

Samenstelling en eindredactie:

Niko Persoon

Geraadpleegde personen:

- Allison de Rooij, Simonscholen
- Bert-Jan Kollmer, OVO Gorinchem
- Chantal van de Geijn, Inspectie van het Onderwijs
- Daisy Mertens, Lerarencollectief
- Edith Geurts, Augeo
- Elzeline Bergisch, NVS-NVL
- Frank van Leerdam, Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd
- Gido de Vos, Nationaal actieprogramma Geweld hoort nergens thuis
- Joli Luijckx, Oudervereniging Balans
- Linda Morssinkhof, Openbaar Onderwijs Zwolle
- Marieke Boon, Ouders & Onderwijs
- Martenjan Poortinga, NVS-NVL
- Nina van Dijk, Augeo
- Preston Henshuijs, Ministerie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
- Rianne Twijnstra, Ministerie Volksgezondheid, Welzijn en Sport
- Roelie van der Poel, projectleider cluster kinderopvang BtK
- Rolf Snaterse, Project 'Ieder kind geïnformeerd' – Programma Zorg voor de Jeugd
- Sanne Daphne Buijsrogge-Ruijs, LBBO
- Sylvia Philippa, Ministerie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
- Tea Hol, Landelijke Vereniging Aandachtsfunctionarissen Kindermishandeling

Vormgeving: BUREAUBAS

November 2020

